

ANDRZEJ S. JASIŃSKI OFM

AŁÓW W NOWYM TESTAMENCIE

Autorzy Nowego Testamentu posługujący się terminem αἰών używają go - w zależności od kontekstu - bądź to w sensie czasu (wiek, wieki, długi czas), bądź przestrzeni (świat).

W niniejszym artykule pragniemy odpowiedzieć na dwa pytania: 1) o jakiej rzeczywistości pisali autorzy NT, posługujący się tym terminem? 2) czy jest to rzeczywistość jedna i jednorodna? W literaturze polskiej brak wyczerpującego opracowania tych problemów, natomiast pozycje obcojęzyczne nie dają rozwiązań zadowalających¹.

W odpowiedzi na te pytania w pierwszym punkcie zostanie przedstawiony ogólnie zakres znaczeniowy terminu: αἰών u Platona i Arystotelesa oraz jego hebrajskiego odpowiednika *olam* w BH, αἰών w LXX oraz *olam* i αἰών w apokryfach ST i w literaturze rabinackiej. Kolejne dwa punkty dotyczą już NT. Termin αἰών w pismach nowotestamentowych bardzo rzadko występuje bez przydawki², stąd w punkcie drugim zostanie omówiony ten termin w połączeniu z przydawkami, a w trzecim - αἰών jako eon (świat, wiek).

1. AłóW a myśl grecka i judaistyczna

Termin αἰών, zawierający grecki źródłosłów, występuje już w poezji starożytnej (Homer) na oznaczenie życia, okresu życia i mocy życia³. Zakres znaczeniowy tego terminu w środowisku greckim został ustalony głównie przez Platona i Arystotelesa, chociaż posługiwali się nim także już wcześniej tacy filozofowie, jak Heraklit czy Empedokles⁴.

Platon w swym dziele *Timajos* poświęcił wiele miejsca wyjaśnieniu terminu αἰών, oryginalnie przez niego rozumianego⁵. Według tego filozofa αἰών określa ideę wieczności, będącą prawzorem czasu. Bóg bowiem wykonał świat widzialny na wzór idei i umyślił zrobić pewien ruchomy obraz wieczności: εἶναι δ' ἐπεισέει κινήτων τύχαι αἰώνος ποιήσαι⁶. Tym obrazem wieczności jest χρόνος (czas). Wieczność jest niezmienna, bez przeszłości, terażniejszości i przyszłości. Pomiedzy wiecznością a czasem istnieje jakościowa różnica, tak jak pomiedzy doskonałym wzorem a zwykłą odbitką,

Dla Arystotelesa αἰών jest atrybutem pierwszej przyczyny i oznacza wieczne trwanie bez zmienności, w sensie szerszym atrybut ten przynależy także do sfery niebieskiej, niebo bowiem: „jest jedno i wieczne, bez początku i końca swego trwania” (ἀλλ' ἑστίν εἰς καὶ αἰδίος ἀρχὴν μὲν καὶ τελευτὴν οὐκ)⁷. Według Stagiryty αἰών nie jest - jak u Platona - radykalnym przeciwstawieniem χρόνος, lecz trwaniem, które także χρόνος obejmuje.

Terminem tym, znanym na gruncie greckim, posługuje się również LXX, która za pomocą αἰών tłumaczy dziewięć hebrajskich terminów⁸, spośród których najistotniejsze są dwa: *ḏlām* (lub *ḏlōm*, *ḏlām*, *ālām*) oraz *ʿad*.

Termin *ḏlām* jest znany we wszystkich semickich gałęziach językowych⁹. Etymologia tego pojęcia nie jest ustalona. Dawniej wywodzono je z hebr. rdzenia *ʿlm*, co znaczy „zakryty”¹⁰. Obecnie wiadomo, że rdzeń ten występuje już w tekstach z Rasz Szamra, pochodzących z okresu ok. 1500 lat przed Chr., zawierał on już wówczas podobną ideę jak *ḏlām* w BH¹¹.

Najczęściej termin *ḏlām* występuje w tekście biblijnym w połączeniu z przyimkami¹². Z przyimkiem *mīn*¹³ *ḏlām* oznacza: odległą i bliżej nie określoną przeszłość (Joz 24, 2), długi odcinek czasu (Iz 42, 14) trwałość i niezmiennność panowania Boga (Ps 93, 2)), stałość postępowania Boga względem człowieka (Iz 49, 9; 63, 16; Ps 119, 52), atrybut starożytności (Jr 5, 15; Ez 26, 20). Zgodnie ze znaczeniem przyimka *mīn* w wymienionych tekstach *ḏlām* wskazuje na przyszłość.

Dwa następne przyimki: *ād* i *l^e*, z którymi również łączy się *ḏlām*, nadają temu terminowi znaczenie przyszłościowe¹⁴. Warto podkreślić, że oba te przyimki w połączeniu z *ḏlām* wyrażają podobne idee: odległą i bliżej nie określoną przyszłość (Rdz 13, 15; 3, 22), czas życia człowieka (Wj 32, 13; 1 Sm 1, 22), trwałość i niezmiennność postanowień Boga, nieodwołalne spełnienie się Jego zapowiedzi (Wj 12, 24; Iz 45, 17).

W wypowiedziach z zaprzeczeniem powyższe złożenia mogą oznaczać czas bez żadnego ograniczenia (Rdz 6, 3; Prz 27, 24).

W BH występuje również *ḏlām* bez przyimków w formie nomen rectum¹⁵. Niewątpliwie jednym z najbardziej doniosłych tekstów z tej grupy jest wypowiedź zawarta w Iz 26, 4: „Złóżcie nadzieję w Panu na zawsze, bo Pan jest wiekuiścią (*ḏlāmīm*) skałą”. Liczba mnoga terminu *ḏlām*, określającego skałę, która obrazuje Boga, podkreśla przysługujący Mu szczególny przymiot wieczności. Wieczność Boga w istotny sposób różni się od „wieczności” przypisywanej człowiekowi (stworzeniu)¹⁶.

Zakres znaczeniowy terminu *ḏlām*, występującego w tekstach BH, nie powstał w wyniku spekulatywnego myślenia, lecz - co jest typowe dla środowiska semickiego - z akomodacji wyników obserwacji świata przyrody (Dn 12, 3) do opisów innych rzeczywistości. Świat przyrody charakteryzuje się pewną stałością, trwałością, co szczególnie odzwierciedlają gwiazdy i skały. Od świata przyrody hagiografowie

przeszli do określania przez pewne podobieństwo Boga, człowieka oraz relacji człowieka do Boga, posługując się tym samym terminem $\epsilon\delta\lambda\alpha\mu$ ¹⁷.

Powyższe omówione złożenia przyimkowe z $\epsilon\delta\lambda\alpha\mu$ oraz jego użycie w formie *nomen rectum* znajdują swój wyraz w LXX. Jak już wyżej zaznaczyliśmy w LXX najczęściej używa się terminu $\alpha\iota\omega\upsilon\varsigma$ przy tłumaczeniu hebrajskiego $\epsilon\delta\lambda\alpha\mu$ ¹⁸.

Tłumaczenie greckie (LXX) posługuje się licznymi przyimkami, które tworzą zwroty wraz z terminem $\alpha\iota\omega\upsilon\varsigma$.

W większości tekstów $\alpha\iota\omega\upsilon\varsigma$ odnosi się wprost do Boga (Ps 93 [92], 2) lub do Jego przymiotów, np. łaskawości (Ps 25 [24], 4)¹⁹. W LXX spotyka się również następujące zwroty: $\epsilon\acute{\sigma}\tau\iota\ \alpha\iota\omega\upsilon\varsigma$ (np. Jr 7, 7), $\pi\rho\delta\ \tau\omicron\upsilon\ \alpha\iota\omega\upsilon\varsigma$ (np. Prz 8, 23) odnoszące się do przeszłości, a w wypadku Prz 8, 23 myśl sięga nawet odwieczności. Natomiast na przyszłość wskazują zwroty: $\epsilon\omega\varsigma\ \tau\omicron\upsilon\ \alpha\iota\omega\upsilon\varsigma$ (np. Rdz 13, 15), $\delta\iota\alpha\iota\omega\upsilon\varsigma$ (Pwt 12, 28) oraz - najczęściej - $\epsilon\iota\varsigma\ \tau\omicron\nu\ \alpha\iota\omega\upsilon\alpha$ (np. Sdz 2, 1)²⁰.

Ponieważ LXX jest jednak dziełem niejednorodnym, obserwujemy niekonsekwencje w przekładzie będące swoistą interpretacją tekstu oryginalnego. Dostrzegamy to szczególnie w tych miejscach, w których LXX termin hbr. (różny od $\delta\lambda\alpha\mu$ czy $\alpha\delta$) wyjątkowo tłumaczy za pomocą $\alpha\iota\omega\upsilon\varsigma$, np. wyrażenie z 1 Krn 17, 16: „[...] przypro-wadziłeś mnie aż tutaj” w tekście greckim zyskuje inne znaczenie: „[...] umiłowales mnie na wieki” ($\epsilon\omega\varsigma\ \alpha\iota\omega\upsilon\varsigma$).

Obok BH i LXX również apokryfy ST oraz literatura rabinacka rzucają światło dla lepszego rozumienia terminu $\alpha\iota\omega\upsilon\varsigma$ w NT²¹.

U progu ery chrześcijańskiej w apokaliptyce judaistycznej rozwinięto naukę o dwóch eonach²². Wyraźnie zaznacza się tam napięcie pomiędzy $\delta\ \alpha\iota\omega\upsilon\varsigma\ \omicron\upsilon\tau\omicron\varsigma$ (doczesnością zła) a $\delta\ \alpha\iota\omega\upsilon\varsigma\ \delta\ \mu\acute{\epsilon}\lambda\lambda\omicron\nu$ (przyszłą epoką doskonałą)²³. Doczesność - świat niesprawiedliwości (HenEt 48, 9) staje się godny pogardy, jednak wierzący winien oczekiwać pokoju, który będzie znamię przyszłego świata (HenEt 71, 15). Szczegółową charakterystykę obecnego świata (eonu) zawiera ApBasyr 44, 8-9, według której obecna rzeczywistość ulegnie unicestwieniu, natomiast w nowym eonie wierzący zostanie wyzwolony z marności i ograniczenia (HenSłów 65, 8 n.). Ten eon będzie jednak udziałem nielicznych (4 Ezd 8, 1).

Myśl o dwóch eonach zawierają również pisma rabinackie²⁴. Do roku 70 po Chr. w tejże literaturze rzadko jednak pojawiało się rozróżnienie dwóch światów. Nauka o eonach zrodziła się w kontekście odpłaty wiecznej i zmartwychwstania. W J BM 8c (Schim^eon b. Schetach 90-70 przed Chr.) znajdujemy następującą wypowiedź: „Zysk całego tego wieku” ($\bar{a}l^e m\bar{a}$), a w Aboth 2, 7 (Hillel ok. 20 r. przed Chr.): „Życie przyszłego wieku” ($\bar{a}l^e m\bar{a}$)²⁵.

Powyższe świadectwa wskazują, że rozwinięta w późniejszych wiekach w literaturze rabinackiej nauka o dwóch wiekach (światach) sięga czasów przedchrześcijańskich.

Istotnym elementem nowości powyższych wypowiedzi w stosunku do BH i LXX jest użycie terminu αἰών ('ōlām) na określenie konkretnej rzeczywistości, która nie jest samym czasem, lecz eonem obejmującym wszystko, co istnieje.

Przedstawione powyżej najistotniejsze rysy myślenia greckiego i semickiego na podstawie terminów 'ōlām i αἰών pozwalają wskazać na odrębność koncepcji czasu i wieczności w jednym i drugim świecie. Odrębność ta wynika z dwu różnych kosmologii: grecka dotyczy przede wszystkim przestrzeni, natomiast semicka - czasu²⁶.

Filozofowie greccy dokonali precyzyjnego rozróżnienia tego, co wieczne (αἰών) i tego, co czasowe (χρόνος). Ten radykalny podział nie jest znany myśli hebrajskiej, w której rzeczywistość ujmuje się czasowo, podporządkowując ją całkowicie Bogu, który jest Panem: „Królestwo Twoje, królestwem wszystkich wieków, Twoje panowanie trwa przez wsz, kie pokolenia” (Ps 145, 13). Czas według semickiego sposobu myślenia nie jest zasadą zmienności i niedoskonałości świata, jak uważali Grecy, lecz rzeczywistością kontaktu Boga z człowiekiem, w którym dokonuje się objawienie Boga w Jego miłości (por. Jr 31, 3; Iz 54, 8).

2. Αἰών w połączeniu z przyimkami w Nowym Testamencie

Termin αἰών występuje niemal we wszystkich pismach NT²⁷. W formie rzeczownikowej pojawia się 122 razy²⁸. Niektóre pisma NT zawierają jedynie użycie przyimkowe tego terminu, np. Ewangelia św. Jana czy 1 i 2 List Jana, gdzie αἰών występuje jedynie z przyimkiem εἰς lub ἐκ.

W zależności od przyimków, z którymi łączy się αἰών, teksty NT zawierają ten termin, można podzielić na dwie grupy: 1) αἰών z przyimkami: ἄπ' ἑκ, πρὸ (wyraża ideę przyszłości), 2) αἰών z przyimkiem εἰς, (zawiera ideę przeszłości).

Tylko trzy teksty NT zawierają αἰών w połączeniu z przyimkiem ἄπ' (Łk 1, 70; Dz 3, 21; 15, 18). W LXX przyimek ten określa przeszłość, a nawet podkreśla odwieczność Boga.

W hymnie *Benedictus* (Łk 1, 67-79) Zachariasz, obwieszczający pojawienie się zbawienia w domu Dawida, uzasadnia to przekonanie słowami: „jak zapowiedział przez usta świętych proroków od dawien dawna (ἀπ' αἰῶνος)” (1, 70). Pierwszym prorokiem, który to obwieścił, był Natan (2 Sm 4, 17), żyjący współcześnie z Dawidem i Salomonem. Wyrażenie ἀπ' αἰῶνος odnosi się więc w pierwszym rzędzie do czasu tego proroka²⁹. Podobnie i w Dz 3, 21 ἀπ' αἰῶνος można odnieść do konkretnej postaci (tu do Mojżesza). Odczytanie pełniejszego znaczenia tego wyrażenia we wspomnianych tekstach jest możliwe po uwzględnieniu roli, jaką ono odgrywa w konstrukcji zdaniowej: ὃς ἐλάλησεν [ὁ θεός] διὰ στόματος τῶν ἀγίων [...] προφητῶν αὐτοῦ i porównaniu go z tekstami Dz 15, 18, Kol 1, 26 oraz Ef 3, 9. Za pomocą tej konstrukcji zdaniowej autor podkreśla zgodność zdarzenia dokonanego w Jezusie Chrystusie z tym, co zostało już oznajmione przez proroków. Podmiotem mówienia (proroków) i działania

(także wskrzeszenia Jezusa z martwych) jest Bóg: „[...] Bóg w ten sposób spełnił to, co powiedział [...]” (Dz 3, 18). Istotą wypowiedzi Łk 1, 70 i Dz 3, 21 jest ujawnienie zamiaru Boga. Zamiar ten doznał ukonkretnienia w mowie proroków oraz w dziele Jezusa.

Św. Jakub, uzasadniając na soborze w Jerozolimie przekonanie św. Piotra o zbawieniu, obejmującym Żydów i pogan, posługuje się zapowiedzią Am 9, 11: „mówi Pan, czyniący to, to są (Jego) wyroki odwieczne (ἀπ' αἰῶνος) (Dz 15, 17b-18)³⁰. Od strony ludzkiej „wyroki Pana” mają swoją historię w postaci objawienia, zwłaszcza w czasach prorockich. Do jednego z nich właśnie nawiązuje św. Jakub. Jednak nie wówczas „zrodził się ów zamysł, dlatego w sensie teologicznym wyrażenie ἀπ' αἰῶνος w tym tekście odnosi się do wieczności w ścisłym znaczeniu. Bóg ujawnił zapowiedzianą od dawna, „moc zbawczą” (Łk 1, 69). Ta moc w Bogu nie „zrodziła się” w czasach prorockich, lecz sięga odwieczności. Bóg jest od wieków nie tylko Tym, który postanowił stworzyć świat, lecz jest także odwiecznie jego Zbawicielem.

Pełniejszy obraz tej rzeczywistości otrzymujemy uwzględniając Kol 1, 26, w którym św. Paweł wyznaje: „Tajemnica [...] od wieków (ἀπὸ τῶν αἰῶνων) ukryta [...] została objawiona Jego świętym”. Ową tajemnicą jest sam Chrystus³¹. W Nim, Synu Bożym, Bóg jeszcze przed zaistnieniem świata „zrodził” swe postanowienie stworzenia i zbawienia, w Nim też dokonał tego dzieła. Jest to: „wykonanie tajemniczego planu, ukrytego przed wiekami (ἀπὸ τῶν αἰῶνων) w Bogu” (Ef 3, 9)³². Istnieje jeden plan Boga wobec człowieka, zróżnicowany jakościowo (stworzenie - zbawienie) oraz ilościowo (czas - wieczność). Bóg, pozostając wierny człowiekowi w jego uwarunkowaniach historycznych, objawia swój odwieczny zamiar (plan - wyrok). Wydaje się prawdopodobne, że zwrot ἀπ' αἰῶνος w Łk 1, 70 i Dz 3, 21, wraz z najbliższym kontekstem, w pełniejszym sensie stanowi wypowiedź wskazującą na rzeczywistość odwieczną.

Otrzymujemy tym samym następujące rozumienie Łukaszkowych tekstów: Bóg, „od dawien dawna zapowiedział”, powziął zamiar w Chrystusie przed stworzeniem (zbawienie) (Łk 1, 69-70), ujawnienie Mesjasza (Dz 3, 18-22). Boży zamiar nabiera w objawieniu wymiarów historycznych: to, co w Bogu jest odwieczne, przybiera szatę imion i nazw historycznych (Dawid, święci prorocy, Mojżesz, Abraham). Wyrażenie ἀπ' αἰῶνος (Łk 1, 70; Dz 3, 21) odwołuje się wprawdzie do tego etapu ujawnienia się zamiaru Boga, lecz odczytując go w świetle Dz 15, 18, Kol 1, 26 oraz Ef 3, 9, możemy przekroczyć granicę historyczną i sięgnąć do tego, co odwieczne.

W doczesności w Jezusie Chrystusie zostało ujawnione to, co w Bogu jest od wieków. Ta prawda w swoisty sposób została ukazana także w J 9, 32, gdzie wyrażenie ἐκ τοῦ αἰῶνος znamionuje zaistnienie nowej rzeczywistości, dotychczas nieobecnej w stworzeniu, a ujawnionej przez Jezusa, dokonującego czynów w mocy (np. uzdrowienie niewidomego od urodzenia)³³.

Wspomniane wyżej teksty objawiają wprost lub pośrednio rzeczywistość istniejącą w Bogu, zanim świat powstał. Składają się na nią: Chrystus (tajemnica) (Kol 1, 26), tajemniczy plan (wybranie wierzących przed założeniem świata) (Ef 3, 9), zbawienie (Łk 1, 69-70), zamysł czasów mesjańskich (Dz 3, 18-22), odwieczne wyroki, zbawcze postanowienie Boga (Dz 15, 18). Otrzymujemy tym samym obraz Boga przed założeniem świata: jest to Ojciec zjednoczony z Synem, który postanawia stworzyć „wszystkie rzeczy” (por. Ef 3, 9: πάντα κτίσασθαι), w tym także człowieka, powołanego nie tylko do istnienia, lecz także do zbawienia. To, co znamionuje szczególnie Boga i Jego zamiar, NT określa słowem *δόξα* (chwała)³⁴.

NT odnosi tę chwałę do Boga, przyznając Mu ją już w odwieczności. W Jud 25 chwała (*δόξα*) skierowana jest ku Bogu przez Jezusa Chrystusa; przysługuje Mu ona *πρὸ πάντων τοῦ αἰῶνος*, natomiast 1 Kor 2, 7 ujawnia, iż tajemnica objawiona przez Chrystusa, staje się chwałą Jego świętych, którą Bóg przeznaczył dla nich przed wiekami (*πρὸ τῶν αἰώνων*)³⁵.

Chwała przede wszystkim należy się Bogu i to od wieków, teraz i po wszystkie wieki (Jud 25), natomiast dzięki pojednaniu człowieka z Bogiem przez Chrystusa jest ofiarowana ludziom.

Duża liczba tekstów w NT zawiera wyrażenia złożone z *αἰών* w połączeniu z przyimkiem *εἰς*, wyrażające ideę przyszłości³⁶. Teksty te można podzielić na dwie grupy: 1) wypowiedzi z jednorazowym użyciem terminu *αἰών*, 2) wypowiedzi z podwójnym użyciem terminu *αἰών*. We wszystkich ewangeliach zwrot *εἰς τὸν αἰῶνα* występuje w kontekście dzieła Boga, dokonanego w Jezusie Chrystusie³⁷.

W hymnie *Magnificat* Bóg jest przedstawiony jako Ten, który realizuje obietnice zbawienia: „jak zapowiedział naszym ojcom, Abrahamowi i jego potomstwu na wieki (*εἰς τὸν αἰῶνα*)” (Łk 1, 55)³⁸. Od strony Boga zbawienie ujawnia się nastaniem królowania Jezusa nad domem Jakuba na wieki (Łk 1, 33). Jest to absolutna władza Syna Bożego w wiecznym królestwie. Natomiast od strony człowieka zbawienie oznacza udzielenie wierzącym życia na wieki. NT obfituje w tym względzie w liczne wypowiedzi, które w różnorodny sposób określają tę prawdę³⁹. Życie wieczne (*εἰς τὸν αἰῶνα*) otrzymuje wierzący, który przyjmuje od Jezusa dar wody żywej (J 4, 14), karmi się Jego pokarmem (J 6, 51. 58).

Pośrednio tę myśl potwierdza autor 1 P, który mówi o nowo narodzonych z nieśmiertelnego nasienia przez słowo Boże żyjące i trwające na wieki (1 P 1, 25)⁴⁰. Żadna obca moc nie może odebrać nowego życia uczniom, które jest darem Jezusa dla wierzących (J 10, 28). Syn Boży ma życie w sobie, ludziom zaś najpełniej zostało ono objawione w Jego wywyższeniu, które jest równocześnie uwielbieniem (J 3, 14-16). Poprzez znaki Jezus zapowiada życie na wieki, które jest nowym sposobem istnienia człowieka wierzącego (1 P 1, 1-44)⁴¹.

Dzieło Jezusa wśród wierzących ma znamiona trwałości na wieki (*εἰς τὸν αἰῶνα*) dzięki darowi (Parakletowi)⁴², którego Ojciec udzielił im na prośbę Jezusa (J 14, 16).

Paraklet - Duch Święty - odgrywa szczególną rolę w ujawnianiu dzieła Jezusa. Uobecnia On także zbawienie dokonane przez Chrystusa i udostępnia je ludziom; stąd grzech przeciwko Duchowi Świętemu nie należy do kategorii występków wpływających ze słabości ludzkiej, lecz oznacza sprzeciwienie się zaistniałemu nowemu porządkowi, dokonanemu przez Chrystusa dziełu zbawczemu. Można go zatem określić jako grzech zaparcia się⁴³. Ewangelie dwukrotnie podkreślają fakt, iż ten, kto dopuścił się bluźnierstwa przeciwko Duchowi Świętemu, nie otrzyma odpuszczenia na wieki (Mk 3, 29; Mt 12, 32). Ten rodzaj grzechu stał się udziałem narodu wybranego co do ciała - Izraela. Fakt ten symbolizuje drzewo figowe (Mk 11, 14; Mt 21, 19)⁴⁴. Naród wybrany odrzucił Mesjasza, doprowadzając do zerwania z Bogiem i podobnie jak uschłe drzewo figowe, jako nieowocujące (Mt 21, 19), nie może być już pokarmem dla kogokolwiek. Występek Izraela należy do kategorii zaparcia się, sprzeciwu wobec dzieła Boga w Jezusie Chrystusie, ujawnionego w Duchu Świętym.

Definitywny charakter dzieła Jezusa Chrystusa podkreśla list do Hebrajczyków⁴⁵. Jezus jako arcykapłan na wieki (5, 6) stał się sprawcą zbawienia wiecznego (5, 9) przez dokonane dzieło, które zostało dokonane w Jego kapłańskiej posłudze (7, 28)⁴⁶. Chrystus staje się dla ludzi wraz ze swoim dziełem dostępny nie tylko w doczesności (dzisiaj), ale także na wieki (13, 8), wprowadzając jako poprzednik (6, 20) do nowego istnienia na wieki wszystkich zbawionych⁴⁷.

Listy św. Pawła oraz listy katolickie skierowane do gmin zawierają pouczenia i napomnienia pod adresem wierzących, aby w pełni przyjęli moc dzieła Jezusa⁴⁸. Gminy chrześcijańskie, do których te listy były pisane, żyły już po zmartwychwstaniu Jezusa⁴⁹.

Znamię czasów chrześcijańskich stanowi cześć oddawana jednemu Bogu błogosławionemu na wieki (Rz 1, 25)⁵⁰, dzięki czemu wierzący otrzymują szczególne uczestnictwo w Bożym trwaniu i są uzdolnieni do pełnienia Jego woli w wymiarach przykazania miłości (1 J 2, 17)⁵¹. Jest to nieustanne zbliżanie się do Syna Bożego, który jest Prawdą udzielającą się wiernym i trwającą w nich na wieki (2 J ?). Uczeń Chrystusa, trwając w obecności Pana (w słowie i działaniu), jest Mu posłuszny, dokonuje dzieł w mocy, których sam Bóg swoim autorytetem broni i potwierdza: „Bóg i Ojciec Pana Jezusa, Ten, który jest błogosławiony na wieki, wie, że nie kłamie” (2 Kor 11, 31)⁵².

Przyjęcie nowego sposobu życia w mocy Chrystusa zmartwychwstałego oznacza powierzenie swojej osoby Bogu sprawiedliwemu na wieki, który zaspokaja wszelkie potrzeby (2 Kor 9, 9). Nowy wymiar życia zobowiązuje do postawy świadectwa, pełnego troski o braci: „jeżeli więc pokarm gorszy brata mego, nie będę jadł mięsa na wieki (εἰς τὸν αἰῶνα), aby nie gorszyć brata mego” (1 Kor 8, 18)⁵³.

Wierzący w Jezusa otrzymają życie (εἰς τὸν αἰῶνα), natomiast przeciwnicy Boga, „[...]którym mrok ciemności na wieki przeznaczony” (Jud 13; por. 2 P 3, 17),

pozbawieni są udziału w nowym życiu⁵⁴. Człowiek o własnych siłach nie może stać się uczestnikiem nowej rzeczywistości zbawionych i nie może w niej trwać, ponieważ jest skłonny do grzechu, a jedynie Bóg przez Jezusa Chrystusa może ustrzec wierzących od upadku (Jud 24).

W nowej rzeczywistości uczeń Jezusa przyjmuje mądrość Boga, przeznaczoną przed wiekami dla chwały wierzących (1 Kor 2, 7)⁵⁵, aby mógł Go wielbić w bogactwie Jego mądrości i wiedzy, oddając Mu chwałę na wieki (Rz 11, 33-36)⁵⁶. Tak więc rzeczywistość, w której już uczestniczą wierzący, jest chwałą i uwielbieniem, życiem na wieki, wspólnotą Ojca i Syna ze wszystkimi wierzącymi⁵⁷.

Wypowiedzi nowotestamentowe, zawierające wyrażenie εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων najlepiej wyrażają ostateczność nowej rzeczywistości zaistniałej w stworzeniu w wyniku zbawczego dzieła Jezusa⁵⁸. Rzeczywistość ta nieustannie ujawnia się jako moc Jezusa dokonująca odnowienie stworzenia. Jest to udzielenie stworzeniu życia na wieki. Świadectwem ostateczności tego dzieła jest także los tych, którzy nie poddali się jego wpływowi: „rozhukane bałwany morskie [...], dla których nieprzezniknione ciemności na wieki przeznaczone” (Jud 13), „a dym ich katuszy na wieki się wznosi” (Ap 14, 11)⁵⁹.

W wyniku dzieła Jezusa zaistniały w stworzeniu dwa porządki: porządek chwały (δόξα) i mocy (ἰσχύς) (Ap 5, 14; 7, 12) oraz porządek katuszy (βάσανος) (Ap 14, 11; 19, 3; 20, 10). Nowy Testament nie głosi jednak orędzia „katuszy”⁶⁰, ale jedynie wspomina o nim, mówiąc o ostatecznej klęsce szatana. Liczne natomiast są wypowiedzi ujawniające chwałę Boga, Chrystusa oraz wszystkich, którzy do Niego przynależą, stanowiąc Kościół (Ap 3, 21)⁶¹. Obwieszczenie tego porządku jest głównym akcentem wypowiedzi nowotestamentowych, których myślą przewodnią jest pojednanie stworzenia z Bogiem, jako istotne znamię nowej rzeczywistości, zainaugurowanej przez Jezusa, w której Bóg odbiera chwałę.

Szczególnej wymowy nabierają doksologie NT⁶². Nie są one zwykłymi zakończeniami myśli przewodnich zawartych w listach, lecz stanowią punkt szczytowy wypowiedzi. Teksty poprzedzające doksologię mają za zadanie wzbudzić w czytelniku dyspozycję do wielbienia Boga. Oddanie chwały Bogu jest też celem pouczenia, zachęty, a nawet napomnienia.

Uwielbienia doznaje Bóg przez Jezusa Chrystusa (Rz 16, 27), który wydał samego siebie za nasze grzechy (Ga 1, 4)⁶³. Jezus otrzymuje tę samą chwałę, co i Ojciec. Jest to szczególnie podkreślone w doksologii 2 Tm 4, 18, skierowanej wprost do Jezusa⁶⁴. Chwała Boga, ongiś niedostępna, stała się przez Jezusa udziałem wierzących. Bóg jako Król wieków ofiaruje człowiekowi, który przed (πρὸ) dziełem Jezusa pozostawał w grzechu, życie w Chrystusie εἰς τοὺς αἰῶνας, uzdalniając go do uczestnictwa w swej chwale (1 Tm 1, 16-17). Obrazowo ukazuje to Ap 7, 9: Bóg, siedzący na tronie w obecności aniołów, odbiera chwałę od procesyjnie przychodzących z ucisku

wiernych⁶⁵. Wierzący już w życiu ziemskim są powołani do udziału w tej chwale dzięki duchowemu wyposażeniu, jakie otrzymują od Boga (1 P 4, 11)⁶⁶. Chrześcijanie bowiem stali się szafarzami różnorodnej łaski Bożej w celu wzajemnej służby (1 P 4, 10), która prowadzi do uwielbienia Boga. Otrzymujemy w ten sposób egzystencjalny wymiar chwały Bożej, która przejawia się w czynach miłości względem braci. Od strony człowieka chwała Boża jest więc ujawniana w charyzmatycznym czynie miłości oraz w uwielbieniu wyznawanym ustami.

W nowej rzeczywistości wierzący otrzymuje zrozumienie cierpienia w osobie Jezusa. Jego tron chwały utwierdzony jest na wieki wieków (Hbr 1, 8), w przeciwieństwie do krótkotrwałego, obfitującego w cierpienie uniżenia: „(Bóg) przewodnika [...] zbawienia udoskonalił przez cierpienie” (Hbr 2, 10)⁶⁷. Cierpienie nabiera nowego wymiaru w Chrystusie, przestaje być przekleństwem stworzenia, lecz zawiera moc doskonalenia. Takie rozumienie cierpienia staje się możliwe jedynie dzięki udzielającej się wszystkim chwale Boga. Los Jezusa staje się udziałem wierzących, których Bóg wszelkiej łaski powołał do wiecznej swej chwały w Chrystusie. On sam też udoskonala wierzących, którzy doznają krótkotrwałych cierpień (1 P 5, 10)⁶⁸. Ponieważ w cierpieniu wierzący nie jest wydawany na zatracenie (katusze), lecz wprowadzany do chwały Boga, myśl o cierpieniu autor 1 P kończy doksologią: „Jemu chwała i moc na wieki wieków. Amen” (5, 11). Celem człowieka wierzącego nie jest cierpienie, lecz chwała, która jest świętowaniem.

Uwielbienie ma także wymiar poznawczy, w nim bowiem uczeń Jezusa poznaje Boga, który jest Mądrością (16, 27), Królem niezniszczalnym i jedynym (1 Tm 1, 17), zasiadającym na tronie (Hbr 1, 8; Ap 4, 9), żyjącym na wieki (Ap 1, 18).

Uwielbienie ma jednak jeszcze głębszy wymiar: jest nie tylko poznaniem, lecz także doznaniem nowej rzeczywistości - nowej Jerozolimy, w której wierzący „będą królować na wieki wieków” (Ap 22, 5).

3. Αἰών jako eon (świat, wiek)

Nowe treści znaczeniowe wnosi ze sobą termin αἰών jako świat, wiek⁶⁹.

Przyjmując znane już w apokaliptyce judaistycznej rozróżnienie między *hā'ōlām hāzzeḥ* i *hā'ōlām hābbā'*, w NT wprowadzano je w formie greckiej: ὁ αἰών οὗτος i ὁ αἰών ὁ μέλλων⁷⁰. Na określenie świata stworzonego NT posługuje się dwoma terminami: αἰών i κόσμος⁷¹. W Ef 2, 1-2 oba te terminy znajdują się obok siebie: „I wy byliście umarłymi na skutek występków i grzechów waszych, w których postępowaliście według aionu świata tego (κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ κόσμου τούτου) [...]”⁷². Termin αἰών nie oznacza tu świata, lecz uściśla termin κόσμος, sugerując, że chodzi tu o świat obcy Bogu, trwający w duchowej śmierci (Ef 2, 1). Świat (κόσμος) wypełniony jest swoistym eonem, tzn. sposobem postępowania, który charakteryzuje się występkami i grzechami⁷³.

Opierając się na Liście do Efezjan możemy przedstawić naukę o powstaniu eonów. W zamyśle Boga powstał plan stworzenia i przeznaczenia eonów (Ef 3, 9-12)⁷⁴. „Wzorem” eonów jest Chrystus, ponieważ Bóg w Nim powziął ów plan (Ef 3, 11). Przeznaczeniem natomiast eonów jest ujawnienie się w stworzeniu niezgłębionego bogactwa Chrystusa, który daje przystęp do Ojca (Ef 3, 12)⁷⁵. Ostatecznym więc przeznaczeniem eonów jest objawienie się mądrości Boga, dokonane przez Chrystusa w stworzeniu.

Według Hbr 1, 2 eony (οὐ αἰώνες) zostały stworzone mocą Boga przez Syna, który potęgą słowa (δῆμα) podtrzymuje je w istnieniu (Hbr 1, 3)⁷⁶, powstały z tego, co niewidzialne (μη ἐκ φαινομένου), tzn. z Boga (Hbr 11, 3)⁷⁷. Na tym etapie eony jako cała stworzona widzialna rzeczywistość pozostają w pełnej harmonii z Bogiem. Jakościowa zmiana nastąpiła wówczas, gdy eony zostały poddane władzy (szatana), który stał się bogiem eonów (2 Kor 4, 4)⁷⁸. W NT trudno jest ustalić genezę podporządkowania eonów szatanowi. Św. Paweł pisze tylko, iż „stworzenie zostało poddane marności” (Rz 8, 20). Szatan pozostając przeciwnikiem Boga, w swoim wpływie na świat dąży do tego, aby eony nie osiągnęły swego przeznaczenia – objawienia mądrości Boga (Ef 3, 9-12)⁷⁹. To rozciągnięcie przez szatana panowania nad eonami doprowadziło do zaistnienia napięcia pomiędzy Bogiem a stworzeniem. Źródłem owego napięcia jest bunt szatana ujawniający się w postępowaniu synów buntu⁸⁰. W wyniku tego buntu świat (κόσμος) został napełniony swoistym eonem, który skazuje na duchową śmierć pozostających pod jego wpływem, stąd można mówić o stanie poniżenia świata (eonów) w wyniku poddania go marności (wpływ szatana). Takie przeznaczenie świata (eonów) nie jest zamiarem Boga. Zbliżenie się do stworzenia (eonów) Syna Bożego w Jego uniżeniu, znamionuje ponowne ujawnienie się w świecie (eonach) mocy wywyższającej (Hbr 1, 2-4)⁸¹. Jezus Chrystus bowiem w swym dziele zbawczym ofiarowuje wierzącym to, co niewidzialne (οὐ βλέπομένων): rzeczywistość, która staje się celem dążenia chrześcijan (Hbr 11, 1), a jednocześnie już jest dostępna (Hbr 12, 22), lecz jeszcze w pełni w niej nie uczestniczą⁸². Wierzący zatem doświadczają stanu napięcia eonów. Człowiek bowiem podlega prawom tego świata (eonu). Tak jest np. z małżeństwem, które może stać się środkiem do osiągnięcia zbawienia, lecz może także być przejawem beztroski życia⁸³. Decydującym dla owego rozróżnienia są dążenia i oczekiwania małżonków. Zamknięcie się w doczesności (ὁ αἰὼν οὗτος) nie pozwala na przyjmowanie ὁ αἰὼν ὁ μέλλων⁸⁴. Jest to całkowite uwikłanie się człowieka w troski tego świata (eonu) (Mt 13, 22), który nie może przyjąć słowa Bożego. Synami tego świata (eonu) są ci, którzy troszczą się o zabezpieczenie sobie przyszłości w granicach doczesnej rzeczywistości (Łk 16, 8)⁸⁵. Na tę konieczność zmiany przedmiotu nadziei i oczekiwań (ukierunkowanie na Boga) wskazuje 1 Tm 6, 17.

Chrystus inauguruje nowy eon, który nie usuwa starego, lecz wnosi zmianę jakościową. Św. Paweł podkreśla konieczność odwrócenia się od tego, co „ożywia” człowieka w tym świecie (eonie)⁸⁶. Ogólną zasadę w tym względzie zawarł apostoł

w Rz 12, 2: „nie kształtujcie się według tego świata (τῷ αἵῳνι τοῦτῳ)”, ponieważ ten świat jest przemijający, nietrwały oraz grzeszny, przemiana umysłu natomiast może nastąpić jedynie mocą łaski (Rz 12, 3), która owocuje w trwałości i doskonałości.

Umysł odnowiony łaską Bożą może przyjąć mądrość Bożą - krzyż, który jest „zgorzeniem dla Żydów, a głupstwem dla pogan” (1 Kor 1, 24). Mądrość bowiem tego świata (eonu) prowadzi ku zatraceniu (1 Kor 1, 9), stąd badanie ὁ αἵῳν οὗτος (w. 20) jest zajęciem daremnym⁸⁷.

Krzyż staje się znakiem nowej mądrości, a przyjęcie jego zgorzenia daje dostępującym zbawienia szczególne uczestnictwo w nowym eonie (1 Kor 1, 18). Uczeń Chrystusa nie głosi mądrości tego świata (eonu) ani mądrości jego przemijających władców (1 Kor 2, 6), ponieważ mądrość tego świata (eonu) doprowadziła do ukrzyżowania Pana chwały (1 Kor 2, 8), ujawniając w ten sposób najpełniej swoją wrogość wobec Boga. Wierzący czerpie moc i światło do poznania od Ducha, „który jest z Boga dla poznania darów Boga” (1 Kor 2, 12). Apostoł zachęca wierzących, aby stali się głupimi na tym świecie (eonie), gdyż w ten sposób posiadą mądrość (1 Kor 3, 18). W „oczach” tego świata (eonu) eon wprowadzony przez Jezusa staje się głupstwem, a wraz z nim wszyscy, którzy mają w nim udział. Jest to głupstwo przyjęcia słowa Bożego, przykazania miłości nieprzyjaciół, głupstwo darów duchowych, jak proroctwa, języków czy rozeznania.

To „głupstwo” może być przyjęte jedynie przez tego, kto odnowi swój umysł w mocy Ducha Świętego (Ef 4, 23), są bowiem tacy, „[...] których zaślepił bóg tego świata (eonu), aby nie olśnił ich blask Ewangelii chwały Chrystusa, który jest obrazem Boga” (2 Kor 4, 4)⁸⁸. Szatan (bóg tego świata) zmierza do uwiedzenia wierzących (2 Kor 2, 11), aby nie przyjęli słowa Bożego i nie poznali Jego chwały, „powstrzymując” dzieło Chrystusa.

Z szatanem sprzysiężone są wrogie siły duchowe: Zwierzchności, Władze, wszelkie pierwiastki zła na wyżynach niebieskich (Ef 6, 12)⁸⁹. Przeciw tym mocom walkę duchową prowadzą wierzący, którzy moc czerpią z siły potęgi Pana (Ef 6, 10). Walka duchowa najpełniej ujawnia napięcie eonów⁹⁰. Jest to wewnętrzne doświadczenie wierzącego, w którym ta walka się dokonuje, a która zmierza do całkowitego uwolnienia nowego eonu, bowiem moce duchowe już zostały poddane Chrystusowi, który zasiadł po prawicy Boga (Ojca) ponad wszelką mocą (Ef 1, 20-21).

Wierzący żyje wprawdzie jeszcze w eonie doczesnym (ὁ αἵῳν οὗτος), podejmuje jednak sposób życia odróżniający go od postępowania w „duchu” tego świata (eonu), ponieważ przyjmuje moc Chrystusa, stając się w szczególny sposób uczestnikiem nowego eonu, stąd autor Tt zachęca „abyśmy, wyrzekłszy się bezbożności i żądz światowych, rozumnie i sprawiedliwie, i pobożnie żyli na tym świecie (ἐν τῷ νῦν αἵῳνι)” (Tt 2, 11)⁹¹. Oznacza to, iż uczeń Chrystusa nie ulega już wpływowi tego świata (eonu), lecz żyje na wzór Jezusa.

Wzrastająca w sercach wierzących świadomość obecności Pana (Jego eonu), prowadzi przez pobożność i sprawiedliwość do dokonania się eonu, na co wskazuje Mt 13, 1-23. 36-43, bowiem (συντέλεια τοῦ αἰῶνος τούτου) (dokonanie się eonów)⁹² jest ostatecznym ujawnieniem się Boga przez sąd usuwający zło z dotychczasowej koegzystencji dwóch porządków: dobra (eon dobra) oraz zła (eon zła)⁹³. Eon zły (kąkol) jest nosicielem wszystkiego, co skłania do grzechu, konstytuując go bowiem zgorzenia i nieprawości. W czasie sądu zły eon zostanie definitywnie unicestwiony (Mt 13, 40), ale równocześnie zostanie ujawniona sprawiedliwość tych, którzy poddali się wpływowi Chrystusa (Mt 13, 24).

Dokonanie się eonów (συντέλεια τοῦ αἰῶνος τούτου) należy przede wszystkim do porządku duchowego, a nie fizycznego, nie jest zależna od wydarzeń politycznych, lecz sięga do wnętrza człowieka⁹⁴. Wierzący, który przez swoją wytrwałość do końca (εἰς τέλος) dostępują zbawienia stanowią znak przełomu eonów (Mt 24, 13)⁹⁵. W wymiarach powszechnych dokonanie się eonu uzależnione jest od głoszenia Ewangelii o królestwie (Mt 24, 14)⁹⁶.

Od momentu zmartwychwstania Chrystusa dokonanie się eonu wkroczyło w okres definitywny. Jezus mający pełnię władzy (autorytetu) jest stale obecny wśród wierzących (Mt 28, 20), uzdalnia ich do czynienia sobie uczniów ze wszystkich narodów, nade wszystko zaś uczy miłości⁹⁷. Συντέλεια τοῦ αἰῶνος to inauguracja absolutnego panowania nowego eonu (przemienionego świata), którego istotnym znamieniem jest miłość.

Dla autora Hbr συντέλεια τοῦ αἰῶνος nie oznacza ostatecznego zapanowania nowego eonu, lecz zaistnienie nowej rzeczywistości (nowego eonu)⁹⁸. Odtąd nowy eon zmierza do pełnego ujawnienia się, zastępując stary, podobnie jak ofiary starotestamentowe zostały zastąpione jedną doskonałą ofiarą Chrystusa (Hbr 2, 26).

Wyowiedzi Mt i Hbr w tej kwestii możemy zharmonizować, Mt bowiem przedstawia συντέλεια τοῦ αἰῶνος w schemacie czasowym (historia głoszenia Ewangelii o królestwie), natomiast autor Hbr posługuje się schematem zmiany jakościowej, podobnie jak 1 Kor 10, 11. Συντέλεια τοῦ αἰῶνος to pojawienie się Jezusa Chrystusa. Tam, gdzie ma On absolutny przystęp, następuje przełom eonów. Uczestnikami συντέλεια τῶν αἰῶνων (τὰ τέλη τῶν αἰῶνων) są ci, którzy uwierzyli. Wskazuje to na niezwykły przywilej, jakiego dostępują wierzący. W miarę poddawania się działaniu Jezusa (Jego Ducha) są oni wyrwani z zależności eonu złego i napełniani mocą Boga, udzieloną przez Ducha Świętego.

Uwzględniając naukę Mt i Hbr, możemy stwierdzić, iż dokonanie się eonu oznacza pojawienie się Jezusa (Hbr), a jego całkowite ujawnienie nastąpi w dopełnieniu się Ewangelii w sercach ludzi na całym świecie (Mt).

Całe Dz świadczą o tym dopełnieniu się Ewangelii wśród wierzących i przez wierzących, poczynszy od napełnienia Duchem Świętym wszystkich przebywających w domu w dzień Pięćdziesiątnicy (Dz 2, 2-4)⁹⁹. Uczniowie zostali także uzdolnieni przez

Ducha Świętego do udzielania innym mocy, która w nich przebywa. Mowa głoszona i znaki, jakie czynią, ujawniają *συντέλεια τῶν αἰώνων* (uzdrowienia, wskrzeszenia, nauka). Duch Święty, którego świat (*κόσμος*) przyjąć nie może (J 14, 17), wskazuje na Jezusa (J 14, 26) i tworzy w sercach wierzących nową rzeczywistość - eon, który dla świata zaistniał w Jezusie.

Otrzymujemy w ten sposób trzy stopnie ujawniania się nowego eonu: 1) Osoba Jezusa i Jego dzieło (inauguracja nowego eonu); 2) przyjęcie Jezusa przez człowieka, dzieło Ducha Świętego, nowy eon staje się udziałem wierzących (napełnienie Duchem Świętym); 3) ogłoszenie po całym świecie Ewangelii o królestwie (ostateczne dokonanie się eonów).

Eon, który zaistniał wraz z Jezusem, nie jest rzeczywistością materialną, lecz stanowi moc duchową - miłość. Przede wszystkim sięga do wnętrza człowieka, dlatego jego rozszerzenie zależne jest od poziomu wiary (miłości) ucznia Jezusa (napełnionego Duchem Świętym). Od jego stanu duchowego uzależnione jest głoszenie Ewangelii o królestwie w świecie (eonie), a tym samym napełnienie świata (eonu) nowym eonem (mocą Ducha Świętego). Eon Jezusa, będący rzeczywistością duchową, staje się równocześnie zasadą całej odnowionej rzeczywistości (ujawniają to uzdrowienia i wskrzeszenia), odnowienie świata (eonu doczesnego) oznacza bowiem poddanie go działaniu Jezusa (nowy eon) w celu jego udoskonalenia¹⁰⁰.

Duch Święty, który wprowadza eon Jezusa, przywraca harmonię świata (eonu doczesnego) z Bogiem, tzn. eony, które są przez Boga w Chrystusie stworzone (cała rzeczywistość, także materialna) zostają uwolnione od wpływu szatana i niepomiernie udoskonalone.

NT określa tę odnowioną rzeczywistość jako *ὁ αἰὼν ὁ μέλλων*, *ὁ αἰὼν ὁ ἐρχόμενος* lub *ὁ αἰὼν ἐνεῖνος*¹⁰¹. Z jednej strony jest to rzeczywistość, która dopiero nadchodzi, z drugiej zaś jest już dokonany dziełem i objawieniem się Boga. Staje się ona dostępna dla człowieka (Hbr 6, 5), jednakże odrzucenie jej, tzn. przeciwstawienie się ostatecznemu dziełu Boga, oznacza pozbawienie siebie udziału w nowej rzeczywistości (eonie Jezusa); autor Hbr wyraża to słowami: „Nie-możliwe jest bowiem [...] odnowić ich ku nawróceniu” (6, 4-6)¹⁰².

Chrystus wypełnia nie tylko eschatologiczne oczekiwania narodu wybranego, ale je niepomiernie przekracza, Jego eon bowiem nie zamyka się w immanentnym pomnożeniu dóbr doczesnych (oczekiwania judaistyczne zostały zrealizowane w obietnicy Jezusa, już *τῷ καιρῷ τούτῳ* - Mk 10, 30), lecz owocuje w postaci życia wiecznego (*ζωὴ αἰωνία*), które otrzymają wierzący w nadchodzącym eonie (*ἐν τῷ αἰὼνι τῷ ἐρχομένῳ*)¹⁰³.

Nowy eon jest już aktualnością w sercach wierzących, jednak w pełni nie jest jeszcze dostępny w życiu doczesnym. Obrazowo to przedstawia sprawa małżeństwa, które znamionuje porządek eonu doczesnego, w nowym bowiem eonie „ani się żenić nie będą, ani za mąż wychodzić” (Łk 20, 35). Szczególnym znakiem przejściu

eonów staje się fakt zachowania celibatu, do którego Jezus zachęca (Mt 19, 12). Celibatariusze wprawdzie nie są całkowicie uczestnikami ὁ αἰών ὁ μέλλων, lecz go w szczególny sposób ujawniają. Eon Jezusa jest celem dążenia wierzących, jest dobrem, którego się spodziewają, choć jeszcze go nie widzą (Hbr 11, 1).

Na podstawie omówionych tekstów NT możemy przedstawić następującą wizję eonów: 1) u początku jest to rzeczywistość samego Boga - niewidzialna (ὁ ἴμα θεοῦ) (Hbr 11, 3); w Bogu zrodził się zamiar stworzenia eonów (całej rzeczywistości stworzonej) oraz ich przeznaczenia (Ef 3, 10-11); 2) stworzenie eonów (cała rzeczywistość widzialna) mocą Boga przez Syna, które są podtrzymywane w istnieniu słowem potęgi (Hbr 1, 2-3; 11, 3). Eony poddane marności (wpływowi szatana) tracą związek z Bogiem, a nawet stają się względem Niego rzeczywistością wroga. Wpływ zła na eon stworzony jest tak wielki, że św. Paweł mówi: ὁ αἰών ἐνεστὸς πονηρός. (Ga 1, 4), o eonie pozbawionym wszelkiego dobra (synonim zła); 3) zbawcze dzieło Chrystusa, dokonane wśród stworzenia (eonów), oznacza wyzwolenie rzeczywistości poddanej marności i wyniesienie jej wraz z Synem Bożym do nowej sfery niewidzialności - dobra, którego się spodziewamy (Hbr 11, 1). Jest to całkowite ujawnienie i zaprowadzenie nowego eonu - ὁ αἰών ἐκεῖνος, w którym panuje harmonia stworzenia z Bogiem, a którego uczestnikami, choć nie w pełni, są ci, którzy mają udział w mocy Ducha Świętego (wierzący szczególnie doświadczą napięcia eonów).

W tym trójstopniowym schemacie przedstawiona jest „historia” eonów. Absolutną suwerenność wobec nich zachowuje jedynie Bóg. Jego moc je stwarza, podtrzymuje oraz wyzwala spod wpływu szatana. Bóg jest władcą eonów, co podkreśla autor 1 Tm 1, 17, nazywając Go βασιλεὺς τῶν αἰώνων¹⁰⁵.

Na podstawie powyżej przeprowadzonych wywodów można stwierdzić, iż termin αἰών w NT służy do określenia różnych rzeczywistości. Właściwe zrozumienie zakresu znaczeniowego tego terminu zależy od kontekstu, w którym występuje. Należy jednak podkreślić, że autorzy NT nie zajmują się aionem jako takim, lecz pragną, posługując się między innymi także tym terminem, wskazać na Boga (Ojca); który poprzez Syna stwarza, wyzwala z poniżenia (marności) i obdarowuje mocą Ducha Świętego.

P R Z Y P I S Y

¹ Do najważniejszych monografii powyższego problemu należą: J. B a r r. *Biblical Words for Time*. 2. ed. London 1969; O. C u l l m a n n. *Christus und die Zeit*. 3. Aufl. Zürich 1962; G. D e l l i n g. *Zeit und Endzeit*. Neukirchen - Vluyn 1970; H. S a s s e. *Αἰών*. TWNT I 197-208.

² W takich kontekstach występuje αἰών jedynie w Ef 2, 2; 3, 11 i 1 Tm 1, 17.

³ Por. J. R i t t e r. *Αἰών*. HWP I 117.

⁴ Por. S a s s e, jw. s. 197.

- ⁵ Por. W. W i t w i c k i. *Platon Timajos i Kritias*. Warszawa s. 137.
- ⁶ Por. *Timajos* X, 37 B.
- ⁷ Por. *O niebie* I, IX, 283 b.
- ⁸ ʾaharōn, hal ʾah, nēśah, ʿad, qedem, tāmīd, halim, ʿōdi, ʿōlām, por. E. H a t c h, H. A. R e d p a t h. *A Concordance to the Septuagint and to the Other Greek Versions of the Old Testament*. T. 1. Graz 1954 s. 39.
- ⁹ Por. E. J e n n i. ʿōlām. THAT II 228.
- ¹⁰ Por. Kpł 20, 4; Pwt 28, 61 i inne (ok. 27 razy w BH).
- ¹¹ Por. J e n n i, jw. s. 228.
- ¹² W całej BH termin ʿōlām występuje 440 razy, a jego odpowiednik aramejski - 20 razy. Por. J e n n i, jw. s. 229.
- ¹³ Przyimkiem tym posługuje się BH przy wyznaczaniu punktu wyjścia np. Hi 1, 21: „z łona matki” (mibbeten ʾimmi).
- ¹⁴ Przyimek ʿad ukierunkowuje przedmiot ku punktowi docelowemu, natomiast 1^e pełni funkcję wskaźnika kierunku „do” względnie „tam”. Por. W. G e s e n i u s, F. B u h l. *Hebraisches und aramaisches Handwörterbuch über das Alte Testament*. Berlin-Göttingen 1962 s. 370, 563.
- ¹⁵ W tej formie ʿōlām występuje w BH 133 razy, z czego 35 razy w Pięcioksięgu. Por. J e n n i, jw. s. 229.
- ¹⁶ W sensie absolutnym, według BH, przymiot wieczności przysługuje Bogu; u deutero-Izajasza Bóg jest Stwórcą ziemi (Iz 40, 28), jest pierwszym i ostatnim (Iz 41, 4). Por. J. N e l i s. *Ewigkeit*. BL 452.
- ¹⁷ W BH wieczność Boga ujmuje się w terminach czasowych: ʿōlām to nieskończony czas. Nie oznacza to, że wieczność ma charakter czasowy, lecz że w języku hebr. nie ma osobnego terminu na określenie absolutnej wieczności.
- ¹⁸ Warto zaznaczyć, że podobny w treści (zakresie znaczenia) termin hebr. ʿad, który w BH występuje 48 razy, w LXX jest tłumaczony 34 razy jako αἰών.
- ¹⁹ Zwrot ten występuje również w tekstach dotyczących narodu wybranego (por. Jr 2, 20) i proroków (por. Jr 28 (LXX - 35), 8).
- ²⁰ W LXX występuje także forma przymiotnika: αἰώνιος, która służy zarówno na określenie wieczności imienia Boga (por. Wj 3, 15), jak i znaku przymierza między Bogiem a człowiekiem (por. Wj 31, 17), stąd też αἰώνιος nie ma jednolitego zakresu znaczeniowego.
- ²¹ Ze względu na zakres tematyczny artykułu zwracamy uwagę tylko na te treści zawarte w apokryfach ST i literaturze rabinackiej, które stanowią nowość w stosunku do BH i LXX.
- ²² Por. S a s s e, jw. s. 206.
- ²³ Por. J. N e l i s. *Aon*. BL 81.
- ²⁴ Pisma te w większości są późniejsze od NT, jednak zawarte w nich tradycje są znacznie starsze niż NT.

- 25 Por. L. S t r a c k, P. B i l l e r b e c k. *Exkurse zu einzelnen Stellen des Neuen Testaments*. Bd. 2. München 1928; T. H o l t z. *Aion*. EWNT I.
- 26 Por. Th. B o m a n. *Das hebräische Denken im Vergleich mit dem griechischen*. 3. Aufl. Göttingen 1959 s. 133.
- 27 Por. H o l t z, jw. s. 106.
- 28 Tamże s. 106.
- 29 Por. W. G r u d m a n n. *Das Evangelium nach Lukas*. 9. Aufl. Berlin 1981 s. 70.
- 30 Idea uniwersalistyczna wyrażona jest w LXX bez niedomowień. Por. E. Dą b r o w s k i. *Dzieje Apostolskie*. Poznań 1961 s. 252.
- 31 Por. A. J a n k o w s k i. *Listy Więzienne*. Poznań 1962 s. 249.
- 32 Ef 3, 1-13 prezentuje posłannictwo Apostoła wśród pogan, w którym Bóg łaskawie objawia się wierzącym. Por. H. S c h l i e r. *Der Brief an die Epheser*. Leipzig 1964 s. 145.
- 33 Janowe zdanie: „Od wieków (ἐκ τοῦ αἰῶνος) nie słyszano, aby ktoś otworzył oczy niewidomemu od urodzenia” (J 9, 32) ujawnia dzieło samego Boga i posiada charakter czynu eschatologicznego. Por. R. S c h n a c k e n b u r g. *Das Johannes-evangelium*. Bd. 2. Leipzig 1971 s. 319; T. H o l t z, jw. s. 107.
- 34 W doksologiach NT obok terminu „chwała” autorzy używają także innych: mądrość, majestat, moc; są to przymioty należne Bogu od wieków (por. Jud 25).
- 35 Zakryta mądrość Boga (por. 1 Kor 2, 7) to także Jego plan względem stworzeń. Por. H. J. K l a u k. *Korintherbrief*. Würzburg 1984 s. 29.
- 36 W NT termin αἰών z przyimkiem εἰς występuje ok. 63 razy.
- 37 U synoptyków αἰών z εἰς występuje 6 razy, natomiast w czwartej ewangelii aż 12 razy.
- 38 Por. F. G r y g l e w i c z. *Evangelia według św. Łukasza. Wstęp - przekład z oryginału - komentarz*. Poznań 1974 s. 89.
- 39 W całej czwartej ewangelii życie wieczne oznacza łączność wierzącego z Chrystusem. Por. J. W a n k e. *Die Zukunft des Glaubenden. Theologische Erwägungen zur johanneischen Eschatologie*. W: *Heil in Zeit und Endzeit*. Leipzig 1982.
- 40 Właściwą formą postępowania w nowym życiu jest miłość. Por. G. J. P o l k i n p h o r n e. *The First Letter of Peter*. W: *A New Testament Commentary*. London 1969 s. 588.
- 41 Wprawdzie czwarta ewangelia mówi o życiu wiecznym jako o darze już udzielonym wierzącym, niemniej jego prężne przyjęcie dokonuje się w czasie. Istnieje napięcie eschatologiczne „już tak” i „jeszcze nie” naszego zbawienia, które pojawia się w czasie, ma swoją przeszłość i przyszłość, lecz nie można go zamknąć tylko w ramach czasowych. Zbawienie bowiem jest zmianą nie czasową, lecz jakościową, która dokonuje się w przejęciu przez wierzącego życia wiecznego w Chrystusie. Por. W a n k e, jw. s. 63-64.
- 42 Paraklet wyraża ideę skutecznej pomocy, wstawiennictwa, obrony, oskarżenia. Por. E. R u c k s t u h l. BL 1300-1303.

43 Poprzez zwrot εἰς τὸν αἰῶνα Mk 3, 29 obejmuje rzeczywistość tak obecną, jak przyszłą. W Mt 12. 32 jest ona określona przez: οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.

44 Por. J. G n i l k a. *Das Evangelium nach Marcus*. Bd. 2. Leipzig 1980 s. 147.

45 Uwidacznia ten fakt również wykorzystanie ST w Hbr jako prefiguracji dzieła dokonanego przez Chrystusa. Por. H. L a n g k a m m e r. *Wprowadzenie do Ksiąg Nowego Testamentu*. Wyd. 2. Wrocław 1982 s. 148.

46 Dla wykazania odrębności i szczególnego charakteru kapłaństwa Chrystusa autor Hbr posługuje się typologią Melchizedek - Chrystus. Zob. M. P e t e r. *Wykład Pisma świętego Starego Testamentu*. Wyd. 3. Poznań s. 231-232.

47 Warto zwrócić uwagę na występującą w Hbr 13, 8 formułę: „Jezus Chrystus wczoraj i dziś ten sam i na wieki (εἰς τοὺς αἰῶνας)\" z której wynika, iż Syn Boży stał się człowiekiem (wczoraj), dokonał zbawienia (wczoraj), jest dostępny dla wiernych (dzisiaj) i wprowadza do swojego istnienia całą rzeczywistość zwaną przez siebie (na wieki). Takie rozumienie tej formuły uzyskujemy przez uzupełnienie określeń czasowych treścią teologiczną wynikającą z listu. Zob. także H. L a n g k a m m e r. *Teologia Nowego Testamentu*. T. 2. Wrocław 1984 s. 291.

48 W listach św. Pawła zwrot εἰς τὸν αἰῶνα występuje sześciokrotnie (Rz 1, 25; 9, 5; 11, 36; 2 Kor 11, 31).

49 Zmartwychwstanie stanowi szczególny znak nowej rzeczywistości, w której Bóg doznaje uwielbienia. Podkreślają to Pawłowe eulogie, np. Rz 11, 36: „Ponieważ z Niego i przez Niego i dla Niego wszystko. Jemu chwała na wieki. Amen\" (εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν).

50 Forma εἰς τοὺς αἰῶνας oznacza tu, iż Bogu należy się chwała na wszelki czas aż do wieczności. Por. H. S c h l i e r. *Der Römerbrief*. Freiburg 1979 s. 61.

51 Trwałość wierzącego jest owocem pełnienia woli Ojca, będąc uwolnionym od pożądlivosti świata rozumianego w 1 J 2, 17 jako rzeczywistość stojąca w opozycji do Boga. Por. R. S c h n a c k e n b u r g. *Die Johannesbriefe*. Leipzig 1962 s.131.

52 Z kontekstu wypowiedzi wynika, iż św. Paweł wykazuje, że człowiek wierny Bogu, który w swym życiu przez trudy, więzienia i niebezpieczeństwa staje się sługą Chrystusa (por. 2 Kor 11, 23), może się odwołać do świadectwa samego Boga.

53 W akcie powstrzymania się od pokarmów realizuje się w szczególny sposób wolność chrześcijańska. Por. H. C o n z e l m a n n. *Der erste Brief des Korinther*. 12. Aulf. Göttingen 1981 s. 178.

54 Stan odrzucony nie jest w pełni życiem, lecz istnieniem (mroki ciemności), którego jedynym atrybutem trwałości jest trwanie na wieki.

55 Mądrość przed wiekami (πρὸ τῶν αἰῶνων), przeznaczona dla naszej chwały, dotyczy dóbr nadprzyrodzonych, które zostały objawione przez Ducha (1 Kor 2, 10-12). Mądrość w 1 Kor 2, 7 stoi w łączności ze słowem μυστήριον, które w sytuacji judaistycznej zawiera dwa aspekty: mądrościowy i aokaliptyczny. Oba te spektry w tym kontekście występują. Por. H. C o n z e l m a n n, jw. s. 79.

56 Poprzez eulogię Rz 11, 36 św. Paweł wykazuje całkowitą zależność wszystkiego (τὰ πάντα) od Boga. Τὰ πάντα obejmuje: ludzi, przestrzeń, czas, całość stworzenia. Forma w. 36 nie ma analogii w ST, natomiast można ją spotkać w hellenizmie i judeohellenizmie. Por S c h l i e r. *Der Römerbrief*. s. 347.

57 Dwie Osoby Boskie: Ojciec (Jedyny Bóg) i Syn, odbierają chwałę εἰς πάντα τοὺς αἰῶνας, co podkreśla Jud 25.

58 Wyrażenia: εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων oraz εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, występują w NT 24 razy.

59 Losem niewiernych jest pozbawienie się udziału w życiu Boga, ponieważ oddali cześć Bestii, będącej uosobieniem Antychrysta. Por. A. S t r o b e l. Θηρίον. EWNT II 368.

60 Choć przedmiotem przepowiadania NT jest Chrystus a nie szatan, nie oznacza to jednak, że w NT nie ma o nim wzmianek.

61 Moc i trwałość życia Chrystusa podkreśla Ap 1, 18: „żyjący na wieki wieków (ὧν εἰμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων)\".

62 W NT występują dwa typy doksologii: a) wyznający Boga lub Chrystusa jako błogosławionego (Rz 1, 25; 9, 5; 2 Kor 1, 3), b) właściwa doksologia zawierająca formy „na wieki” i „amen”, i wyrażająca chwałę Boga (Rz 11, 36; Łk 2, 14; Flp 4, 19 n.; 1 Tm 1, 17). Por. A. B o r n. *Doksologie*. BL 344.

63 Owocem wydania się Chrystusa jest wyrwanie chrześcija z obecnego złego świata (ἐν τοῦ αἰῶνος τοῦ ἐνεστώτος) Ga 1, 4; tekst ten w szczególności sposób wskazuje, że w osobie Chrystusa rozpoczął się porządek nowego eonu.

64 Doksologia ta w zewnętrznej formie przypomina Rz 16, 27; Ga 1, 5, z tym że w tych doksologiach chwała była skierowana przede wszystkim ku Bogu Ojcu; specyfikę 2 Tm 4, 18 można wytłumaczyć tym, że apostoł w tym liście przedstawia preegzystencję Chrystusa, ponieważ łaska dana nam została w Chrystusie przed wiecznymi czasami (πρὸ χρόνων αἰώνίων). Por. 2 Tm 1, 9.

65 Cały kontekst Ap 7, 9-16) ukazują triumf wybranych, zostawiających za sobą rzeczywistość, w której dotychczas przebywali, aniołowie zaś oznajmniają im nową. Zob. A. J a n k o w s k i. *Apokalipsa. Wstęp - przekład z oryginału - komentarz*. Poznań 1959 s. 182.

66 Por. K. S c h e l k l e. *Die Petrusbriefe. Der Judasbrief*. Leipzig 1965 s. 120.

67 Uniżenie Chrystusa było czasowe; obrazują je cierpienia, lecz już w nich Bóg wywyższył Chrystusa. Por. L a n g k a m m e r. *Teologia* s. 283.

68 W 1 P 5, 10 dostrzegamy analogię pomiędzy Chrystusem a wiernymi. Tak jak Jezus poprzez cierpienia wszedł do chwały, podobnie i wierzący (por. także 1 P 2, 21).

69 W ST αἰὼν jako świat (eon) pojawia się tylko w Tb 14, 5: „ἕως πληρωθῆσιν καιροὶ τοῦ αἰῶνος”.

70 Pod wpływem oczekiwań apokaliptycznych w judaizmie termin αἰὼν (αἰῶν) otrzymuje nowe znaczenie: obok sensu czasowego pojawia się nowy, który oznacza trwanie świata, świat (eon). Por. N e l i s, jw. s. 81.

71 Por. C. L e s g u i v i t, P. G r e l o t. *Świat*. STB 953.

72 W Vg termin αἰὼν w tym wierszu jest przetłumaczony przez „seculum”; w BT - opisowo: „według doczesnego sposobu”; wersja ang. Biblii jerozolimskiej: „the way”; niemiecki przekład ekumeniczny (Einheitsübersetzung): „die Art”.

- 73 Aion tego świata staje się zasadą „jedności” zła. Por. J. G n i l k a. *Der Epheserbrief*. Leipzig 1971 s. 114.
- 74 „[...] zgodnie z planem wieków, jaki powziął [Bóg] w Chrystusie Jezusie, Panu naszym” (Ef 3, 11)
- 75 „W Nim mamy śmiały przystęp (do Ojca) z ufnością dzięki wierze w Niego” (Ef 3, 12).
- 76 Również termin ὅτι πάντα jest oddawany w tłumaczeniach: Vg - „saeculum”; przekład angielski Biblii jerozolimskiej - „everything there is”; przekład niemiecki (Einheitsübersetzung) - die Welt.
- 77 W odróżnieniu od Hbr 1, 2 w Hbr 11, 3 nie ma mowy o pośredniku stworzenia - Synu Bożym.
- 78 Szatan - bóg tego świata zaślepia umysły niewiernych, którzy idą na zatracenie, a tym samym „powstrzymuje” wielu od przyjęcia jasności poznania Chrystusa.
- 79 Tajemniczy plan, ukryty przed wiekami w Bogu, doznaje w Kościele szczególnej realizacji poprzez ujawnianie Zwierzchnościom i Władzom wielorakiej mądrości Boga (por. Ef 3, 9-11).
- 80 Por. Ef 2, 2.
- 81 Por. Hbr 1, 3b: „dokonawszy dzieła oczyszczenia z grzechów, zasiadł po prawicy Majestatu na wysokościach” H. Langkammer (*U podstaw chrystologii Nowego Testamentu*. Wrocław 1976 s. 82) uzasadnia, że zwrot „oczyszczenie z grzechów” wyraża w terminach obrzędowych śmierć Chrystusa.
- 82 Autor Hbr (12, 25) ostrzega wierzących, aby nie odwracali się od Tego, który z nieba przemawia, aby ich uchronić od kary. Oznacza to, że chrześcijanie nie są jeszcze w pełni uczestnikami nowej rzeczywistości.
- 83 Por. Łk 20, 27-40.
- 84 Wyrażenie $\text{ὅτι οὐδὲ τοῦ αἵματος τούτου}$ (Łk 20, 34) nie oznacza wprawdzie wprost przeciwników Jezusa, jednak wydaje się, iż kontekst perykopy wskazuje na ludzi, którzy swoje oczekiwania zamykają całkowicie w doczesności. Zob. L. S t a c h o w i a k. *Biblijny obraz małżeństwa*. MPWB V 166.
- 85 Troski doczesne stają się również przeszkodą do głoszenia Ewangelii, stąd Chrystus przynagla: $\text{Μὴ μεροκίνησητε πῶς ἢ τὶ λαλήσητε}$ (Mt 10, 19) W uzasadnieniu takiej postawy Jezus odwołuje się do mocy Ducha Ojca, który będzie mówił przez uczniów (Mt 10, 20).
- 86 Por. Flp 2, 5.
- 87 Zasadą jedynej mądrości dla chrześcijan staje się krzyż, który decyduje o podziale ludzi na dwie kategorie. Por. L a n g k a m m e r *Wprowadzenie* s. 128.
- 88 W perykopie 2 Kor 4, 1-6 apostoł na zasadzie kontrastu ukazuje szatana, który zaślepia umysły ludzi niewiernych (w. 4), i Chrystusa, który olśniewa je jasnością (w. 6).
- 89 Istnieje wielka trudność w dokładnym określeniu istoty i funkcji tych mocy. Wiadomo, że ich idea jest zaczerpnięta z babilońskiej myśli astrologicznej,

która przyjęła apokaliptykajudaistyczna. Por. K. W e i s s. *αρχή*. EWNT II s. 391.

90 Apostoł w obrazowy sposób przedstawia wyposażenie duchowe wierzącego, uzdolnionego do prowadzenia walki duchowej (Ef 6, 10-20).

94 Wyrażenie *ὁ υἱὸν αἰῶν* - zgodnie z innymi tekstami NT - oznacza rzeczywistość stojącą w opozycji do dzieła Bożego. Por. 1 Tm 6, 17; 2 Tm 4, 10; Tt 2, 12.

92 Termin *συντέλεια* występuje 6 razy w NT i to zawsze w połączeniu z *αἰῶν*; por. M. G o m e z. *El idioma del Nuevo Testamento*. Burgos 1971 s. 134.

93 Por. J. H o m e r s k i. *Evangelia według św. Mateusza. Wstęp - przekład z oryginału - komentarz*. Poznań 1979 s. 224.

94 Por. Mt 24, 3-14. W mowie eschatologicznej Chrystus zapowiada jako nowość głoszenie Ewangelii o królestwie i ta właśnie wieść, a nie znaki polityczne, stanowi zapowiedź dokonania się *εὐσῶν*.

95 Z kontekstu perykopy Mt 24, 3-14 wynika, że *τὸ τέλος* (w. 14) oznacza koniec, o jaki pytali uczniowie Jezusa w w. 3.

96 Od strony wierzącego trudność w ujawnianiu się nowego eonu uwarunkowana jest zapowiedzianymi prześladowaniami, stąd Jezus zapewnia, iż: {...} kto wytrwa do końca (*εἰς τέλος*), ten będzie zbawiony".

97 W Mt 28, 20 zawarte jest polecenie zachowania Jezusowych przykazań, które w kontekście całej nauki Chrystusa oznaczają przede wszystkim przykazanie miłości (por. Mt 22, 37-39).

98 To wyrażenie występuje w Hbr 9, 26. Perykopa prezentująca skutki ofiary Chrystusa (Hbr 9, 1-28) podkreśla, że w osobie Jezusa historia zbawienia nabiera nowej jakości. Por. J. S z l a g a. *Żertwa Chrystusa - arcykapłana Nowego Przymierza* (Hbr 9, 11-14). RTK 24:1977 z. 1 s. 75

99 Wprawdzie Dz nie posługują się zwrotem *συντέλεια του αἰῶνος*, ale wskazują na tę rzeczywistość przejawiającą się w sposobie życia chrześcijan.

100 Odnowienia świata (eonu) ma początek w przemianie wewnętrznej uczniów Jezusa, którzy podejmują sposób życia przez Niego zaproponowany (por. Łk 20, 34-35). Por. N e l i s, jw. s. 82.

101 O. Cullmann uważa, że zarówno terażniejszy eon (*οὗτος*), jak i nadchodzący (*μέλλων*), określone tym samym terminem, są tej samej natury czasowej (por. *Christus und die Zeit*. Zürich 1962 s. 55-57). Błąd tego rozumowania O. Cullmanna, który zakłada homogeniczność elementów, wykazał J. Barr, według którego są one heterogeniczne. Por. *Biblical Words for Time*. 2. ed. London 1969 s. 72-73.

102 Wyrażenie *δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος* zawarte w Hbr 6, 5, oznacza rzeczywistość, która już zaistniała w dziele Jezusa; *δύναμις* oznacza jedyną moc, w której człowiekowi jest ofiarowane zbawienie (Hbr 2, 3; 7, 16; 11, 11). Por. G. F r i e d r i c h. *δύναμις*. EWNT I 861.

103 Zwrot *ὁ αἰὼν ὁ ἐρχόμενος* zawierają trzy teksty NT: Mk 10, 30; Łk 18, 30; Ef 2, 7.

104 Jedynie w Łk 20 35 występuje wyrażenie *ὁ αἰὼν ἐκεῖνος*. W sensie czasowym zaimek *ἐκεῖνος*, w zależności od kontekstu, może oznaczać tak przeszłość, jak

i przyszłość. Por. W. Bauer. *Wörterbuch zum Neuen Testament*. 5. Aufl. Berlin 1971 s. 475.

¹⁰⁵ Określenie Boga, jakie spotykamy w 1 Tm 1, 17, występuje już w Jr 10, 10 (melek 'ēlām) i HenEt 1, 4 (θεός τῶν αἰώνων).

ΑΙΩΝ IM NEUEN TESTAMENT

Z u s a m m e n f a s s u n g

Der Fachbegriff αἰών tritt fast in allen Schriften des Neuen Testaments auf und erscheint 122 mal. LXX deutet mit dem Fachbegriff αἰών grundsätzlich zwei hebräische Begriffen, die im hebräischen Text auftreten: 'ēlām und 'ad. Je nachdem Zusammenhang weisen diese Fachbegriffe auf die unbestimmte Vergangenheit (z.B. Jos 24, 2) oder unbestimmte Zukunft hin (z.B. Gen 13, 15), sie drücken ausnahmsweise die Idee der Ewigkeit aus (z.B. Jes 26, 4). Im NT weist der Fachbegriff αἰών in Verbindung mit den Präpositionen auf den ewigen Vorsatz Gottes hin (vgl. Kol 1, 16; Eph 3, 9), der in Jesus Christus verwirklicht wurde (vgl. J 9, 32), was die Propheten verkündigt hatten. Das Werk von Jesus Christus fruchtet in dem Gott gegebenen Preis und in der Gabe des Lebens, die den Gläubigen für Ewigkeit mitgeteilt wird. NT kennt auch die Unterscheidung: die gegenwärtige Welt (αἰών). Der irdische Äon ist unter Satans Herrschaft (vgl. 2Kor 4, 4), der zukünftige Äon dagegen wurde schon in der Person von Jesus Christus Wirklichkeit (vgl. Hbr 9, 26) und bedeutet die Erneuerung der ganzen geschaffenen Wirklichkeit in Gottes Kraft.